

Date: 23rd June-2025

JAHON IQTISODIYOTIDAGI GLOBAL MUAMMOLAR

O'tkirova Guliruxsor O'tkirovna

Karmana tuman 2-son politexnikumi tarix fani katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy jahon iqtisodiyotida yuzaga kelayotgan global muammolar tahlil qilinadi. Xususan, energetika inqirozi, oziq-ovqat xavfsizligi, ekologik muvozanatning buzilishi, inflyatsiya darajasining oshishi, moliyaviy beqarorlik, ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik va global isish muammolari ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Ushbu muammolarning kelib chiqish sabablari, rivojlanish dinamikasi va ular xalqaro iqtisodiy munosabatlar tizimiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani aniqlanadi.

Kalit so'zlar: Global muammolar, jahon iqtisodiyoti, iqtisodiy inqiroz, oziq-ovqat xavfsizligi, energetika tanqisligi, ekologik muvozanat, inflyatsiya, iqtisodiy tengsizlik, xalqaro hamkorlik, barqaror rivojlanish

Bugungi globallashuv sharoitida jahon iqtisodiyoti murakkab va o'zaro bog'liq tizim sifatida shakllanmoqda. Bu tizimda yuzaga kelgan har qanday o'zgarish yoki muammo nafaqat alohida mamlakatlarga, balki butun dunyo miqyosidagi iqtisodiy barqarorlikka ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, so'nggi o'n yillikda iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy muammolarning o'zaro uyg'unlashuvi global miqyosda muammolar majmuasini keltirib chiqarmoqda. Jahon bo'ylab kuzatilayotgan resurslar tanqisligi, iqlim o'zgarishi, oziq-ovqat ta'minotidagi uzilishlar, geosiyosiy beqarorliklar va moliyaviy inqirozlar kabi holatlar umumiy iqtisodiy xavfsizlikka tahdid solmoqda.

Energetika inqirozi – neft, gaz va boshqa resurslarga bo'lgan talab oshib borayotgan bir paytda, ularning yetkazib berishdagi uzilishlar va siyosiy ziddiyatlar sababli murakkablashmoqda. Shu bilan birga, oziq-ovqat xavfsizligi masalasi ham global e'tiborni tortmoqda. BMT ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining sezilarli qismi to'g'ri ovqatlanish imkoniyatidan mahrum. Inflyatsiya darajasining oshishi esa aholining real daromadiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda, bu esa ijtimoiy beqarorlikni keltirib chiqaradi.

Ekologik muammolar ham jahon iqtisodiyotiga kuchli ta'sir ko'rsatmoqda. Iqlim o'zgarishi natijasida tabiiy ofatlar soni va kuchi oshib, ishlab chiqarish va logistika zanjirlarida jiddiy uzilishlar kuzatilmoqda. Bularning barchasi nafaqat hozirgi iqtisodiy barqarorlikni, balki kelajak avlodlar farovonligini xavf ostiga qo'yimoqda.

So'nggi yillarda global oziq-ovqat ta'minoti masalasi jahondagi eng muhim muammolardan biriga aylandi. Xalqaro oziq-ovqat tashkiloti (FAO) 2023-yilgi hisobotida ta'kidlanishicha, "dunyoda har to'rt kishidan biri doimiy ravishda to'liq ovqatlanish imkoniyatidan mahrum" (FAO, *The State of Food Security and Nutrition in the World* 2023). Ushbu muammo iqlim o'zgarishi bilan chambarchas bog'liq. Qurg'oqchilik, toshqinlar va vegetatsiya davrining qisqarishi natijasida don, sabzavot va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlarining hosildorligi kamaymoqda. Natijada, importga qaram bo'lgan davlatlarda oziq-ovqat narxlari keskin oshib, kambag'allik darajasi yuqorilamoqda. Misol

Date: 23rd June-2025

uchun, Sahroi Kabir mintaqasida 2024-yilda don yetishtirish 11 foizga kamaygan (UNDP ma'lumotlariga ko'ra). BMT va Jahon banki bu holatni "klimatik xavf ostida bo'lgan mintaqalarda ocharchilik xavfi kuchaymoqda" deb qayd etgan. Bu esa oziq-ovqat xavfsizligini nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy barqarorlik masalasiga aylantirmoqda.

Yana bir muhim global muammo – bu ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlikning chuqurlashib borayotganidir. Oxfam International tashkiloti o'tkazgan tadqiqotga ko'ra, "2023-yil oxiriga kelib dunyodagi eng boy 1 foizlik qatlam global boylikning 45 foizini boshqargan" (Oxfam, *Inequality Inc.*, 2024).

Bunday keskin tafovutlar rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar o'rtasida ham, har bir jamiyat ichida ham ko'zga tashlanmoqda. Raqamli texnologiyalar, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlariga kirish imkoniyatidagi nomutanosibliklar ijtimoiy adolatsizlikka sabab bo'lmoqda.

Ayni paytda, ko'plab mamlakatlarda milliy valyuta qadrsizlanishi, moliyaviy institutsiyalarga bo'lgan ishonchning pasayishi va xorijiy qarzning ortib borishi iqtisodiy beqarorlikni kuchaytirgan. Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) 2024-yilgi tahliliga ko'ra: "o'rta daromadli mamlakatlarning yarmidan ko'pi tashqi qarzga bog'liq bo'lib qolgan va bu ularning iqtisodiy siyosatini mustaqil yuritish imkoniyatini kamaytiradi".

Jahon iqtisodiyotining yana bir o'ta muhim muammosi – bu iqlim o'zgarishi va global isish bilan bog'liq. 2023-yilda Yer sharining o'rtacha harorati sanoat inqilobidan oldingi davrga nisbatan 1,2°C ga oshgan (WMO, *State of the Global Climate 2023*). Bu esa global isish bilan bog'liq ko'plab iqtisodiy va ekologik oqibatlarini yuzaga keltirmoqda.

Yuqoridagi tahlillardan ko'rinib turibdiki, jahon iqtisodiyoti bugungi kunda chuqur va tizimli global muammolar girdobida qolmoqda. Energetika inqirozi, oziq-ovqat xavfsizligining buzilishi, inflyatsiyaning o'sishi, ijtimoiy-iqtisodiy tengsizlik, moliyaviy beqarorlik va iqlim o'zgarishi kabi omillar zamonaviy iqtisodiy tuzumni izdan chiqaruvchi asosiy xavflardir.

Ushbu muammolar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni alohida emas, balki kompleks yondashuv orqali hal etish zarur. Xalqaro miqyosda iqtisodiy siyosatni muvofiqlashtirish, ekologik va ijtimoiy barqarorlikni qo'llab-quvvatlaydigan investitsiya mexanizmlarini yaratish, ilm-fan va texnologiyalar asosida muqobil energiya manbalariga o'tishni tezlashtirish – asosiy strategik yo'nalishlar sifatida qaralishi kerak.

Bundan tashqari, global muammolarni bartaraf etishda rivojlanayotgan mamlakatlarga texnologik, moliyaviy va institutsional yordam ko'rsatish ham dolzarbdir. Ayniqsa, BMT, IMF, Jahon banki, IEA va IRENA kabi xalqaro tashkilotlarning hamkorligi, shaffof axborot almashinuvi, global barqarorlik fondlari orqali birgalikda harakat qilish muhim ahamiyatga ega.

Shunday qilib, jahon iqtisodiyotining kelajagi faqat iqtisodiy ko'rsatkichlarga emas, balki insoniy kapital, ekologik barqarorlik va ijtimoiy adolatga asoslangan tizim yaratishga qaratilgan global sa'y-harakatlarga bog'liqdir.

Date: 23rd June-2025

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. International Energy Agency (IEA). *World Energy Outlook 2024*. – Paris: OECD/IEA, 2024. – URL: <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook-2024>
2. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). *Sixth Assessment Report. Climate Change 2023*. – Geneva: IPCC, 2023. – URL: <https://www.ipcc.ch/report/ar6>
3. International Renewable Energy Agency (IRENA). *Renewable Capacity Statistics 2024*. – Abu Dhabi: IRENA, 2024. – URL: <https://www.irena.org>
4. FAO. *The State of Food Security and Nutrition in the World 2023*. – Rome: United Nations, 2023. – URL: <https://www.fao.org/documents>
5. Oxfam International. *Inequality Inc. – How corporate power divides our world and the need for a new era of public action*. – January 2024. – URL: <https://www.oxfam.org/en/research/inequality-inc>
6. International Monetary Fund (IMF). *Global Economic Outlook: Debt and Development 2024*. – Washington, DC: IMF, 2024. – URL: <https://www.imf.org>
7. World Meteorological Organization (WMO). *State of the Global Climate 2023*. – Geneva: WMO, 2024. – URL: <https://public.wmo.int/en/resources>

